

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

سرشناسه:	نیکزاد، محمدرضا، ۱۳۳۲ -
عنوان قراردادی:	کلیله و دمنه. برگزیده
عنوان و نام پدیدآور:	گزیده کلیله و دمنه/ مولف محمدرضا نیکزاد.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۳.
فروست اصلی:	مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ ۱۳۹۳/۱۰۷/۱۵۴
فروست فرعی:	پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ۴۵
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۸۸۵-۷
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتاب حاضر بازنویسی برگزیده‌ای از کتاب «کلیله و دمنه» است.
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	کلیله و دمنه -- اقتباس‌ها
موضوع:	داستان‌های کوتاه فارسی -- قرن ۱۴
شناسه افزوده:	جامعه المصطفی العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
رده بندی کنگره:	۱۳۹۳ گ ۵۷۶۴/۵ / PIR۸۲۶۷
رده بندی دیویی:	۸۱۳/۶۲
شماره کتابشناسی ملی:	۳۵۴۶۷۲۳

گزیده کلیله و دمنه

محمدرضا نیکزاد

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

گزیده کلیله و دمنه

مؤلف: محمدرضا نیکزاد

چاپ اول: ۱۳۹۳ ش / ۱۴۳۵ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۶۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸. تلفکس: ۰۲۵-۳۷۸۳۹۳۰۵-۹
- قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۳۳۱۰۶ - فکس: ۰۲۵-۳۲۱۳۳۱۴۶
- تهران، خیابان انقلاب، بین خیابان وصال شیرازی و قدس، نبش کوچه اسکو، پلاک ۱۰۰۳. تلفن: ۰۲۱-۶۹۷۸۹۲۰
- مشهد، خیابان امام رضا علیه السلام، خیابان دانش شرقی، بین دانش ۱۵ و ۱۷. تلفن: ۰۵۱۱-۸۵۴۳۰۵۹

pub.miu.ac.ir miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- مدیر انتشارات: محمدسعید پناهی
- معاونت تولید: تورج روحانی
- ناظر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: محمدباقر شکری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی
- آماده‌ساز: هادی عبدالمالکی
- صفحه‌آرا: هادی عبدالمالکی
- ویراستار: قربانعلی کوچکی
- نمونه‌خوان: محمد خسروبیگی

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت چهره‌های متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد. در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی،

سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند. «جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است. «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای محمدرضا نیکزاد مؤلف کتاب گزیده کلیلہ و دمنہ و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

مقدمه متون درسی پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

حقیقت‌مداری، اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی، ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از هنرنمایی مؤمنان، مجاهدان و عالمانی است که با تمسک و پای‌بندی به حقیقت بی‌منتها، در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند. در این میان، چه درخشندگی چشم‌نوازی در اسلام عزیز است که علم را، به ذات خود، شرافت‌مند و فخیم دانسته است و از باب تا محراب کائنات را سراسر علم و عالم و معلوم می‌نمایاند و در مکتب آن، جز اولو العلم و راسخان در مسیر طلب دانش، کسی را توان دست‌یابی به گنجینه‌های حکمت نیست.

علم برخاسته از وجدان پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم به فرد کمال انسانی، عظمت روحی و رشد معنوی می‌بخشد و فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد؛ و هم جامعه را سمت و سوی سعادت‌مندانه بخشیده، آن را به جامعه‌ای متمدن و پیشرو متحول می‌کند. بی‌توجهی و یا کوتاه‌فکری است اگر فرد و جامعه‌ای به دنبال عزت، استقلال، هویت، امنیت، سعادت و سربلندی مادی و معنوی باشند اما آن را در صراطی غیر از حقیقت‌طلبی، علم

اندوزی و حکمت مداری الهی طلب نمایند.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران که داعیه جهانی سازی کلمه الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را داشته و فروپاشی و افول تمدن‌های پوشالی غرب و شرق را به نظاره نشسته است، با اندیشه فقهاتی در اداره حکومت و نظریه مترقی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه نمود که امید و نشاط را نه تنها در شیعیان و مسلمانان، بلکه در دل تمامی آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان زنده ساخت. در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله) با عزمی مصمم و با تمامی توان، همچون پیر و مراد خود خمینی کبیر رحمته‌الله، در صحنه حاضر شده و بر خطورت و فوریت حرکت فراگیر و بی‌وقفه همه توان‌مندی‌ها و اراده‌ها جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌فزا در این خصوص، تأکید ورزیده و پیشرفت این مهم را راهبری و رصد می‌کنند.

جامعه المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم العالمیه، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت علیهم‌السلام جامه تحقق می‌پوشاند.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نیز که مهمترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر متناسب با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک درسی به

ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفی ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و تکالیف خود می‌داند.

اثر علمی پیش روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای محمدرضا نیکزاد برای دوره کارشناسی رشته زبان و ادبیات فارسی در چارچوب اهداف و برنامه‌های پژوهشگاه و مبتنی بر نیازسنجی‌های صورت گرفته، تهیه و تدوین شده است.

در پایان لازم است ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از کلیه دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، بویژه همکاران محترم مرکز بین‌المللی نشر و ترجمه المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و انتشار آن نقش داشته‌اند، قدردانی و تشکر نماییم و از خداوند متعال برای ایشان و همه خادمان عرصه تبلیغ و نشر مفاهیم و معارف دینی، آرزوی بهروزی، موفقیت و سعادت نماییم.

با احترام

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

فهرست

پیشگفتار.....	۱۵
راهنمای تدریس این کتاب.....	۱۹
اهداف آموزشی کتاب.....	۲۳
طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی.....	۲۵
طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی.....	۲۷

فصل اول

مقدمه.....	۳۱
معرفی کتاب کلیله و دمنه.....	۳۳
«رای» و «برهمن» چه کسانی هستند؟.....	۳۴
گزارش عبدالله بن مقفع از چگونگی ورود کلیله و دمنه به ایران.....	۳۵
باب‌های کلیله و دمنه.....	۳۶
منابع کلیله و دمنه.....	۳۷
ساختار زبانی کلیله و دمنه.....	۳۷
میزان استفاده از واژه‌های عربی در نثر کلیله و دمنه.....	۴۰
ویژگی‌های ادبی کلیله و دمنه.....	۴۱
نوع نثر کلیله و دمنه.....	۴۲

۴۵.....	سجع در کلیله و دمنه.....
۴۷.....	توصیف در کلیله و دمنه.....
۴۸.....	چند نمونه از توصیف‌های فراوان در کلیله و دمنه.....
۴۹.....	آرایه‌های بیانی در کلیله و دمنه.....
۵۲.....	ساختار داستانی کلیله و دمنه.....
۵۴.....	افسانه.....
۵۵.....	حکایت.....
۵۵.....	قصه.....
۵۶.....	تمثیل.....
۵۷.....	داستان.....
۵۷.....	فابل (تلفظ فارسی Fabel).....
۶۰.....	ارزش محتوایی کلیله و دمنه.....
۶۳.....	نظرها و آرای کلیله‌پژوهان و ادبا درباره اهمیت کتاب کلیله و دمنه.....
۶۷.....	پرسش‌های مقدمه.....
۷۱.....	فصل دوم: باب‌ها.....
۷۳.....	اهداف آموزشی باب شیر و گاو.....
۷۳.....	انتظار می‌رود در پایان این باب دانشجویان بتوانند.....
۷۵.....	خلاصه باب شیر و گاو.....
۸۱.....	حکایت اصلی باب شیر و گاو.....
۸۲.....	باب شیر و گاو.....
۸۷.....	حکایت بوزینه دوردگر (نجار).....
۱۰۶.....	حکایت طبل و روباه.....
۱۱۷.....	حکایت زاغی که بالای درختی خانه داشت.....
۱۱۸.....	حکایت ماهی خوار و پنج‌پایک.....
۱۲۵.....	حکایت خرگوشی که با حيله، شیر را هلاک کرد.....
۱۳۸.....	حکایت سه ماهی که در آبیگری بودند.....
۱۵۶.....	حکایت مرغابی (بط) که در آب روشنایی ستاره می‌دید.....

۱۶۷ حکایت زاغ و گرگ و شغال و شیر و شتر
۱۷۴ حکایت طیطوی و وکیل دریا
۱۷۵ حکایت دو مرغابی و لاک‌پشت
۱۷۸ ادامه حکایت طیطوی
۱۸۶ حکایت بوزینه‌ها و کرم شب‌تاب
۱۸۸ حکایت دو شریک یکی زیرک و یکی غافل
۱۹۰ حکایت قورباغه و مار
۱۹۷ حکایت بازرگانی که صد من آهن داشت
۲۰۵ جمله‌های حکمت‌آمیز و کلمات قصار از باب شیر و گاو
۲۰۷ پرسش‌های باب شیر و گاو
۲۱۱ باب دوستی کبوتر و زاغ و موش و باخه
۲۱۳ اهداف آموزشی باب کبوتر طوق‌دار
۲۱۳ انتظار می‌رود در پایان این باب، دانشجویان بتوانند
۲۱۵ خلاصه باب دوستی کبوتر و زاغ و موش و باخه و آهو
۲۲۳ حکایت اصلی باب دوستی کبوتر و زاغ و موش و باخه و آهو
۲۲۳ بابُ الحَمَامَةِ المَطْوُوقَةِ وَالجُرْدِ وَ الغَرَابِ وَ السِّلْحَفَاهِ وَ الظُّبِيِّ
۲۲۳ باب دوستی کبوتر و زاغ و موش و باخه و آهو
۲۴۸ حکایت موش و زاهد و مهمان او
۲۵۰ حکایت زن میزبان و کنجد بخته کرده
۲۵۱ حکایت صیاد و آهو و خوک و گرگ
۲۵۲ ادامه حکایت زن میزبان و کنجد بخته کرده
۲۵۳ ادامه حکایت موش و زاهد و مهمان او
۲۸۵ جمله‌های حکمت‌آمیز و کلمات قصار از باب کبوتر طوق‌دار
۲۸۷ پرسش‌های باب کبوتر طوق‌دار
۲۹۱ باب بوزینه و باخه
۲۹۳ خلاصه باب بوزینه و باخه
۲۹۷ حکایت اصلی بوزینه و باخه

۲۹۷	باب القرد و السلحفاة
۲۹۷	حکایت بوزینه و باخه
۳۲۲	حکایت شیر گر گرفته و روباه و خر
۳۳۱	جمله‌های حکمت‌آمیز و کلمات قصار از باب بوزینه و باخه
۳۳۳	پرسش و تمرین باب بوزینه و باخه
۳۳۷	واژه‌نامه
۳۵۷	فهرست منابع

پیشگفتار

این کتاب، گزیده‌ای است از کتاب «کلیله و دمنه» (سه باب از پانزده باب) بر اساس کتاب «کلیله و دمنه» تصحیح مجتبی مینوی طهرانی. این اثر برای تدریس در کلاس‌های دانشجویان کارشناسی رشته زبان و ادبیات فارسی تدوین شده است؛ به سبک کتاب‌هایی از این دست که بازگردان ساده و روانی است از متون قدیمی. این بازگردان، در نصف دوم هر صفحه، پایین متن اصلی آورده می‌شود.

پیش از این که وارد مباحث اصلی شوم، اشاره به چند نکته، لازم است.

سه باب از باب‌های اصیل کلیله و دمنه که در کتاب «پنجه تتره» هندی هم وجود دارد، انتخاب گشت و به زبان ساده و روان و معیار فارسی، بازگردانده شد. سعی شده حتی الامکان و با رعایت جمله‌بندی فارسی، به گونه‌ای بازگردان و ترجمه شود که نیازی به آوردن واژه‌نامه در پایان صفحه یا آخر باب یا پایان کتاب نباشد.

ضرورت‌هایی نوشتن این کتاب را ایجاب می‌کرد که به برخی از آنها اشاره می‌کنم: الف) این که در متن «کلیله و دمنه» نصرا... منشی، لغات دشوار و غیررایج در زبان فارسی امروز (به‌خصوص برای دانشجویان جامعه المصطفی عَلَيْهِ السَّلَام) که اغلب غیرایرانی و غیرفارسی‌اند) وجود دارد؛ مثل تَنُوق، مناقشه، سَلَّه، اِغْبَاب، اِنْتَبَاه،

خُصَب و ...؛ که کار مطالعه را سخت و سرعت آن را کند و خسته‌کننده می‌کند. (ب) وجود ابیات و تمثیلات و ... عربی، نسبتاً فراوان که در بسیاری موارد ندانستن مفاهیم آنها رسیدن به پیام یا پیام‌های داستان را مشکل و گاهی ناممکن می‌سازد؛ با مراجعه به متن اصلی این کتاب می‌توان نمونه‌های آشکاری دید. (ج) وجود بعضی از جمله‌های مرکب و طولانی که فهم بعضی از قسمت‌های حکایت را دشوار می‌کند. بازگردانی به راحتی می‌تواند این مشکل را حل کند. (د) سهل‌الوصول کردن فهم داستان اصلی هر باب و حکایت‌های موجود در آنها که این بند، ماحصل چند بند پیش از خود است. (ه) کمی وقت دانشجویان در طول ترم که همه آنچه را که در سرفصل این درس آمده، با استاد بخوانند و فرا گیرند.

(و) به قول نصرالله منشی که در دیباچه ترجمه کلیله و دمنه گفته است: «این کتاب را که زبده چند هزار ساله است، احیائی باشد و مردمان از فوائد و منافع آن محروم نمانند.»^۱ امروز باید افزود که زبانی که نصرالله منشی ترجمه کرده، بین مردم فارسی زبان، اکنون مرسوم نیست؛ و به این دلیل باید این اثر را به زبان ساده و امروزی برگرداند.

(ز) ترویج و تبلیغ این سخن که در مقدمه ابن‌مقفع، صفحه ۲۸ کلیله و دمنه مینوی آمده است: «هر که از فیض آسمانی و عقل‌گریزی بهره‌مند شد، و بر کسب هنر مواظبت نمود، و در تجارب متقدمان تأمل عاقلانه، واجب دید، آرزوهای دنیا بیابد و در آخرت نیکبخت خیزد.»^۲

۱. دیباچه کلیله و دمنه، تصحیح مجتبی مینوی، ص ۲۵.

۲. شمردن و تحت آمار در آوردن تجربه‌های موجود در ابواب و حکایت‌های «کلیله و دمنه» کار آسانی نیست؛ اما نویسنده این سطور، تعداد فراوانی را جمع‌آوری کرده است که به دلیل کمی حجم این گزیده، از آوردن آنها خودداری شد.

۳. شاید برای بعضی خوانندگان، سؤال پیش آید که چرا این سه باب برگزیده شده است؟ یکی از دلایل انتخاب این سه باب، این است که «پنج بابی که باید آن را مأخذ اصلی این کتاب دانست، عبارت است از: «باب الاسد و الثور»، «باب الحمامة المطوقة»، «باب البوم و الغربان»، «باب القرد و السلحفاة»، و «باب الناسک و ابن عرس»^۱.

۴. علاوه بر بازگردانی، به ندرت در بعضی موارد، واژه‌ای در پانویس توضیح داده شده است که شاید راه‌گشای معنا باشد.

۵. در بازگردانی برخی از جمله‌ها «فعل تکراری» به کار رفت که می‌توان بعضی از آنها را به قرینه حذف کرد. اما چون عمده مخاطبان این کتاب، زبان‌اصیلشان زبان فارسی نیست، حذف قرینه را عمداً انجام ندادم.

۶. متن اصلی کتاب از جهت علائم نگارشی و ویرایشی و انفصال و اتصال و ... کلمات، همان است که در نسخه مصحح مجتبی مینوی است که در زمان ما هم با همان شیوه، تجدید چاپ می‌شود. این شیوه به این دلیل برگزیده شد که اگر دانشجویی به اصل کتاب رجوع کرد، تفاوت املائی و نگارشی، در آن دو نباشد.

۷. در قسمت بازگردان شده این کتاب به جای «ی میانجی» از «ه = همزه» که روی «ه» قرار می‌گیرد، استفاده کرده‌ام؛ زیرا هم با متن اصلی هماهنگ است؛ هم در خط فارسی، نمای چشم نوازتری دارد؛ و هم فرهنگستان زبان و ادب فارسی آن را توصیه می‌کند.

۸. از کتاب‌هایی که در کتابنامه از آن نام برده‌ام، استفاده به گونه‌های مختلف بوده است؛ از معنای یک واژه گرفته تا آوردن یک پاراگراف از آن در یک جا، و استفاده ترجمه‌ای از یک تا چند جمله.

۱. فن نثر، دکتر حسین خطیبی، ص ۴۳۹؛ باید اضافه کنم که این بند، مشابه بند ۱ این پیش‌گفتار و مکمل آن است.

۹. طرح خیالی و ذهنی من برای کتاب، بسیار وسیع‌تر و متنوع‌تر از این بود که اکنون شکل گرفته است. دو مورد آن را در بند ۱۰ و ۱۱ توضیح داده‌ام.
۱۰. در طرح اولیه کتاب قصد داشتم در پایان هر باب، واژه‌نامه الفبایی آن باب را بیاورم. به علت این که حجم کتاب از حد اکثر ۲۵۰ صفحه نمی‌توانست بیشتر باشد، از آوردن آن و برخی موارد دیگر صرف نظر کردم.
۱۱. در طرح اولیه کتاب در نظر داشتم برای هر یک از ابیات عربی این سه باب، یک یا چند بیت یا ضرب‌المثل هم‌معنا و مترادف بیاورم تا فهمیدن ابیات، آسان‌تر انجام گیرد. باز هم به همان دلیل محدود بودن تعداد صفحات این گزیده، از این کار خودداری شد.
۱۲. از آن جا که استناد به فکر و منطق و سخن بزرگان و دانشمندان، تأثیرگذاری یک پدیده، به ویژه پدیده فکری را چندین برابر می‌کند و پشتوانه‌ای بزرگ برای اهمیت و ماندگاری و قبول عدم یافتن اثر محسوب می‌گردد، پیش از مقدمه این کتاب، نقد و نظر نه نفر از پژوهندگانی را آورده‌ام که عمری را صرف استفاده از مفاهیم کتاب کلیله و دمنه کرده‌اند، تا تشویقی باشد برای علاقه‌مند شدن به مطالعه متن کتاب و به کار بستن دقت بیشتر در خواندن این اثر و به کار گرفتن آموزه‌های آن در زندگی علمی و شخصی خود. غرض دیگر، معرفی و شناساندن این کتاب به جویندگان دانش و معرفت و تجربه و ظرافت‌های زبانی و ادبی است.
۱۳. در قسمت تمرینات، بعضی از سؤال‌ها جنبه تحقیق و ارجاع دارد؛ یعنی دانشجو در منابع خارج از کتاب باید به جست‌وجوی جواب آنها بپردازد.
۱۴. در پایان هر باب، تعدادی عبارات حکیمانه (کلمات قصار) آورده‌ام که دانشجو می‌تواند به صفحه مورد نظر مراجعه کند؛ و فضایی را که باعث گفته شدن آن جمله شده، دریابد.